

מכל ביטוי מכליל ונדוש, עד שלא בנקל אפשר לעמוד על כך כי ביסודה הרי זו תמונה שיש בה סכימאטיות כפולה: כל איש דמותו נקבעת על-פי הזרם הציבורי שהוא מיצג, ונוסף על כך כל היחסים שבין האנשים — רגשות קירבה, התרחקות של גאהבים זה מזו, קונפליקטים שבין בעל ואשתו וכו' — נקבעים על-פי שייכוֹר תם של האנשים לזרמיהם השונים. פה ושם נעשה המאמץ למסור התלבטויות לשם התלבטויות, אך אין זה אלא בחינת יוצא־מנהכלל המדגיש את הכלל. אכן, יותר מכל מצייר הספר תמונה של האווירה הכללית ששררה בקרב יהודי פולין ערב המלחמה העולמית. ומה שחסר בו הוא כמה אנשים אשר נפשם פרוצה, לא לרוחות של זרמים פוליטיים — אלא לכל הרוחות אשר באדם.

ד. ש.

ארץ פירות ה הב

זהו ספרו השני של ז'. אמאדו המספר על אדמות־הקאקאו אשר בדרומה של באהיא. קודמו — „ארץ החמס” — סיפר בפרשת כיבוש הקרקע על-ידי הפיאודלים המתקראים „קולונלים”, בתחילת המאה העשרים; פרשה אכזרית שגיבוריה אינם נרתעים מכל מעשה רצח וחמס על־מנת להשיג את מטרם — כיבוש אדמת היערות והפיכתה למטעות־קאקאו. „ארץ פירות הוהב” הוא המשכו הישר של קודמו. גם מי שלא קרא את „ארץ החמס” אינו יכול שלא לחוש, כמדומה, בעצמתו החבויה בכל דפי ספר זה ונותנת בו את טעם האגדה והפיוט. מעיד אמאדו בדברי הקדמתו: „אם חזיון־הדראמה של הכיבוש הפיאודלי עולה, מבחינת העלילה האפית, על חזיון הכיבוש האימפריאליסטי — הרי האשמה לא במספר דווקא”.

המשפחה כולה, ובצעדיו הראשונים של שאוליק עצמו בארץ. אין אנו יודעים עליו אלא שהוא תלמיד־גימנסיה לשעבר ושעתה הוא המפרנס העיקרי של המשפחה. אך הוא מתחיל לרכוש את אהדתנו בישרו. ברצונו הטוב להתערות בארץ, באהבת הנעורים המתעוררת בו. והנה זונחים אותו הסופרים בהזדמנות הראשונה שניתנה להם, אחרי סיומה של פרשה שאיננה יחידה בפני עצמה, בחינת סיפור אחיד, אלא מעין הצגת דברים — פתיחה הבאה לפני המשך שצריך להיות, ואיננו...

תחילה נראה הדבר תמוה. אך כעבור זמן מה עולה החשד שנהגו כאן לפי הכלל הידוע: „הכושי עשה את שלו — הכושי יכול ללכת”, אלא שבמקום „הכושי” יש לימד: „העולה”. חשד זה מוצא את אישורו עם קריאת הספר, כאשר מסתבר כי כל אחד מהגיבורים — תלמידי המחלקה האחרונה של הגימנסיה, ומוריהם — הוא מין „כושי” כזה.

תפקידו של שאוליק הוא להדגים את המעטסם שקמו ועקרו לארץ הזאת מבעוד־מועד, מתוך קהילה יהודית בעיר קטנה בפולין. ועניינו העיקרי של הספר, הנגול בחלקו השני — החלק הראשון הוא כ־75 עמודים ואורך הספר בכללו כ־350 — הוא הצגת האנשים שהניחם שאוליק מאחוריו. אנשים אלה אילו כתב עליהם סופר מתקופת „השכלה” ודאי היה מכנה אותם בערך כך: „יהודה הלמר, איש ההכשרה”, „זוחה, בת מעמד הפועלים”, „ג'ניה, המתבוללת”, וכו'. אלא שספר זה רחוק מאד מהציג לראוה את „החוטם הלבנים” — שפן כל סצינה בנויה באורך־רוח, מתוך הדגמת דיאלוגים, תוויות והלכי־נפש, מתוך והירות מהעמדת סיסמה ושלט. התמונה מצטיירת באניגות־עט, בשפה נקיה

• יונת ואלכסנדר סנד: ימיהם הפרוצים לרוח; הוצאת הקיבוץ המאוחד, תשי”ט; 357 ע’.

במטעות, עצובים ונפלאים בפשטותם; צבעיו החמים קורנים מצבע עורם של עובדי־עבדיו; ריחו הוא המרחף על עיר־הנמל, מתוק וכבד; הוא הסיבה והמ־סובב, הוא הכוח המניע בדראמות של אדונים ועבדים, יוגבים ויצואנים, זונות ונשי־תברה מעודנות (חוץ מאחת, רוזה, החיה „בשולי המאורעות” ואין לה אדונים — דומה כי דמותה נשתרבה לכאן מתוך „יס־המות”); הוא מקור הסמליות, האגדה והפיוט — שבהם כוחו הגדול של אמארו.

ד. ל.

הגשר על נהר קוואי

גשר בעצם מהותו קסם לסופרים רבים, והפך בספריהם סמל ונושא מרכזי שסביבו מנסים אנשים שונים למצוא את עצמם ואת תכלית חייהם, בעוד הגשר הוא הערך היחיד הקיים מחוץ לתחומם האנושי והמטרה הנספסת, המגשרת בין עולמות רחוקים.

גם בספר זה משמש הגשר סמל, מטרה ונושא. סמל לשאיפותיו המופלגות של האדם, מטרה לבנין שמסוגל לו האדם ובתוך כך להרס המוחלט, שגם הוא תכונה אנושית מוכרת, ונושא שסביבו נרקם סיפורם של הקולונל ניקולסון ואנשי שיו, הנמצאים בשבי היאפאני, בג'ונגל של בורמה וטאילנד, ובונים את הגשר מתוך הרבה סיבות מנוגדות, וסיפורם המקביל של הקולונל גרין ואנשיו, היד צאים להרוס את הגשר שהוא בעל חשיבות אסטרטגית מרובה, יש אפוא בספר זה נושאים רבים, אולי אף רבים מדי, ובתוך כך גם הרקע הדרמטי במהותו — מלחמה, מתנה־שבויים, פרטיזנים המפלסים דרכם בג'ונגל — מצריך תיאור קפדני וכתובה מנופה ו„מרוכזת”. אולם פיאָר בול, מחברו של הספר, לא אמר די בכל

בסיפור זה מגיע לשיאו הור־הזהב של הקאקאו: עליית מחירים מסחררת, שגשוג המטעות והיבולים, התפתחות המסחר והערים ויבוא „הקידמה” הנקנית בזהב — שעשועים ותענוגות הבולעים את אונם והונים של ה„קולונלים”, בעלי המטעות. הסיפור מסתיים בתוצאה בלתי־נמנעת — ירידת המחירים הפתאומית, תדהמה ושואה.

גיבורי „ארץ החמס”, הקולונלים־הכוב־שים, הופכים כאן דמויות־משנה, נציגי העבר בין גיבורי ההווה — היצואנים — הנושאים נפשם לאדמה ואף שוללים אותה בערמה מבעליה הבערים, הם המחוללים את חזיון הכיבוש האימפריאליסטי, מצי־פים את הארץ וזה, מביאים כליה על בעליה ונעשים אדוני־הארץ. העתיד — אותו מנבא בספר הקומוניסט יואכים — זה יהיה מלא שוב „עלילות־גבורה, יופי ופיוט”. אמונתו התמימה של אמארו בעתיד זה, שאותה הוא כופה על אחדים מגיבוריו, היא נקודת־התורפה של הסיפור. הרומן בין אשת־היצואן המפונקת לבין פקיד־משורר „סאלון־קומוניסט”, הנתון להשפעת יואכים — שהיה פועל־נביא־מנהיג „פולי־טרזק” כליכול (הוא אפילו מלמד את המשורר כיצד יש לכתוב שירה שתהיה מובנת להמונים, למען המהפכה) — הוא פוליטי בצביונו ופוגם בקו האמנותי של הסיפור בכללו, אך שלוחות מעין זו של „סוך־ריאליזם”, במירקם־העלילה שהוא ריאליסטי מעיקרו, אין בהן כדי להעיב על כשרון גדול ואמיתי.

בכשרונו זה מגיח הסופר לקאקאו להיות גיבור אחד ויחיד של הספר כולו: ממנו חיהם ומותם של אנשי „ארץ פירות הזהב”; ממנו הטוב והרע; בדעת ובכלי־דעת הם מזוהים אותו עם האלוהים, תפיל־תם היא שירי הקאקאו, השירים שנולדו

* ז'ורז'ה אמארו: ארץ פירות הזהב; תרגום: מנשה לוינ; הוצאת הקיבוץ המאוחד, תשי"ט; ע' 326.